

A konstruktivista szemlélet és a drámajátékok hasznosulása az etikaoktatás gyakorlatában

CSATÓ ANITA

csato.anita@uni-eszterhazy.hu

Eszterházy Károly Egyetem

Kulcsszavak: *erkölcsoktatás, etikaoktatás, konstruktivizmus, drámapedagógia*

Bevezetés

Az etikaoktatással kapcsolatban visszatérő problémát jelent a kérdés megválaszolása, hogy valójában mi is a tantárgy célja. Filozófia/etikatörténeti ismeretek átadása? Az erkölcsi érzék általános kiművelése? A tantárgy célkitűzései között mindkét célt fellelhetjük. Tanulmányomban arra szeretnék rávilágítani, hogy a konstruktivista szemlélet hangsúlyozása az etikaoktatásban hogyan járulhat hozzá a tantárgy célkitűzéseinek megvalósításához. Munkám másik fontos célja bemutatni azt, hogy a drámapedagógia milyen kapcsolatban áll a konstruktivista szemlélettel, hogyan hasznosíthatjuk a drámapedagógia eszköztárát erkölcsoktatásban is.

1. A téma aktualitása

Témaválasztásomat a lehető leghétköznapiabb probléma hívta életre: világunkban sem az utca embere, sem az erkölcs problematikájáról gondolkodó filozófusok nem tudnak egyértelmű választ adni arra, hogy mit tartunk univerzálisan erkölcsileg jónak/helyesnek. (Gondoljunk például a 2010-ben lezajlott Great Debate-re, ahol több kortárs gondolkodó is azt a kérdést járta körül, hogy mik is az erkölcsi értékeink, vannak-e közös erkölcsi értékeink, vagy „bele kell nyugodnunk” a kulturális relativizmusba.)

Az iskola intézménye azonban az etikaoktatással céljaul tűzi ki a diákok erkölcsi nevelését. Hogyan lehet sikeres ez a célkitűzés, ha mi magunk sem tudjuk meghatározni azt, hogy

mi az erkölcsileg jó/helyes? Véleményem szerint a konstruktivista szemlélet beemelése az etika-oktatásba olyan dimenziót tárhat fel az etikaórákon (is), ami segíthet a diákok és sokszor a pedagógusok számára is abban, hogy elfogadjuk: nem tudjuk meghatározni univerzálisan az erkölcsileg jó/helyes fogalmát – és ez teljesen rendben van. Ehhez azonban az etikaoktatás célkitűzéseinek egy részét át kell értékelnünk a jövőben.

2. Az etikaoktatás jelenlegi helyzete

Ellentmondások a célkitűzések között?

Magyarországon jelenleg az erkölcsstan, etika 1–8. osztályig kötelezően választható tantárgy (párban a hit- és erkölcsstannal) az általános iskolások számára, valamint a középiskolai oktatásnak is eleme. A tantárgy megítélése a diákok részéről meglehetősen vegyes. Ennek egyik oka lehet, hogy pillanatnyilag úgy látszik, hogy maga a tantárgy célkitűzései is olykor ellentmondásokba ütköznek. Felmerül a kérdés, hogy mi is valójában a tantárgy célja: Erkölcsi normák meghatározása és közvetítése? Az erkölcsi érzék fejlesztése? A tantárgy oktatását szabályzó dokumentumok alapján azt mondhatjuk, hogy mindkettő. Azonban ha az erkölcsi normák átörökítését is céljaul tűzi ki a tantárgy, felmerül a már korábban ismertetett probléma: hogyan tud erkölcsi normákat közvetíteni az oktatás, ha alapvetően erkölcsi relativizmusról beszélünk napjainkban? A nemzeti alaptanterv és a kerettanterv etikaoktatásra vonatkozó részeit megvizsgálva egyértelművé válik ez az ellentmondás, amivel az etikaoktatás küzd.

A kerettantervben a következőket olvashatjuk az etikaoktatás céljáról: *„A multidiszciplináris jellegű tantárgy legfontosabb pedagógiai jellemzője ezért az értékek közvetítése, valamint az, hogy társadalmunk közös alapvető normái egyre inkább a tanulók viselkedésének belső szabályozó erőivé váljanak.”* (Erkölcsstan kerettanterv 2012) Ezzel szemben a Nemzeti alaptanterv: *„Az erkölcsi nevelés a minden emberben jelen lévő erkölcsi érzék kiművelését jelenti; ami nem kifejezetten egyik vagy másik tantárgy feladata. Az iskolai környezet, a pedagógusi példa, az osztályközösség élete a maga egészében nyeri el erkölcsi jelentőségét. A helyes magatartás és a jó döntés elveiről kialakított álláspontok párbeszéde végigkíséri a civilizáció történetét. Az erkölcsstan és az etika feladata, hogy megismertessen ezzel a hagyománnyal. Nem kész válaszokat kínál, hanem a kérdések felismerésére és értelmezésére törekszik.”* (Nemzeti alaptanterv 2012)

A kerettanterv és a Nemzeti alaptanterv alapján tehát elmondhatjuk, hogy a jelenlegi keretek szerint a tantárgy célja az erkölcsi értékek közvetítése, valamint az erkölcsi érzék fejlesztése. Véleményem szerint fontos lenne, hogy a hangsúly az utóbbira helyeződjön. A kulturális relativizmus világában „erkölcsi értékek” közvetítéséről, direkt átadásáról nem beszélhetünk erkölcsstan és etikaórán sem. Ha mégis ezt az irányt követjük, fennáll annak a veszélye, hogy a diákok gondolkodásmódját totalizáljuk. Fontos, hogy lássák a tanulók az egyes értékek, erények relativitását is. Hogy egy egyszerű és a diákok számára is fontos (a tanterv tematikájába is illeszkedő) témával éljek, nézzünk meg egy látszólag könnyű példát. Arisztotelész meghatározása szerint az erények mindig a középértékben nyugszanak.

Ilyen például a bátorság is. A bátorság a gyávaságtól és a vakmerőségtől való tartózkodást jelenti Arisztotelész szerint – és a mai etikánkönyvek szerint is. Ennek tükrében a vakmerő tettek nem bátor tettek. Biztos? A forradalmárok a középértéket követték, nem voltak vakmerők? Gondoljunk például a márciusi ifjakra és Petőfire. Esetükben a vakmerőség és a bátorság nem két egymást kizáró fogalom. A példa sarkosított, de szemlélteti a problémát.

Több, az etikaoktatás jelenével foglalkozó szakember is hangsúlyozza, hogy napjaink etikaoktatásának elsődleges feladata az erkölcsi érzék és a kritikai gondolkodás fejlesztése, a kérdések, problémák, dilemmák felismerésének segítése kellene hogy legyen. Gönczöl Enikő és Jakab György (2012) *Az iskolai erkölcsoktatás dilemmái* című tanulmányukban hangsúlyozzák, hogy a tantárgy fontos feladata, hogy segítse a diákokat erkölcsi értékeik, véleményük *megfogalmazásában*. Nincsenek egyedül álláspontjukkal, miszerint az etikaoktatás elsődleges feladata nem az etikátörténeti ismeretek átadása, hanem a diákok morális érzékének fejlesztése. Homor Tivadar többéves középiskolában szerzett tapasztalataira hagyatkozva számos tanulmányában hangoztatja, hogy az etikaoktatás elsődleges feladata a tanulók kritikai gondolkodásra nevelése, olyan pilléreket nyújtani számukra, melyek támogatják erkölcsi érzékük fejlődését. Homor Tivadar így fogalmazza meg az etikaoktatás elsődleges célját: „fogalmi keretet nyújtson az emberi együttélés alapelveinek értelmezéséhez, fejlessze az önismeretet, segítse az identitás kialakulását”. (Homor 2002)

A fent említett szerzőkkel összhangban úgy gondolom, hogy a tantárgy oktatásának egyik elsődleges nevelési célja a hagyomány megismerése által a diákokat kritikai gondolkodásra nevelni, megtanítani őket az esetleges dilemmák felismerésére, kérdések feltételére, ezáltal dialógusba hozni őket a környező világgal. Úgy gondolom, hogy a konstruktivista szemlélet átültetése az etikaoktatásba teljes mértékben összhangban áll ezzel a gondolkodásmóddal, és segítséget nyújthat a diákok számára.

3. A konstruktivista szemlélet hasznosulása az etikaoktatásban

A konstruktivista szemlélet lehetőséget teremthet arra az etikaoktatás területén, hogy feloldjuk azt a feszültséget, ami abból ered, hogy a tantárgy „erkölcsi értékeket” szeretne átadni egy olyan korban, amikor alapvetően meghatározza az életünket a kulturális relativizmus, ami magával hozza az értékek relativitását is.

A konstruktivizmus sajátos ismeretelmélet, mely elhatárolódik a hagyományos tanulás-elméletektől, miszerint a tudás direkt módon átadható a diákok számára. A konstruktivisták szerint a valóság és a tudás között nincs kialakítható egyértelmű megfelelés, a tudás nem direkt módon „átültetődik” a diákok elméjébe, hanem konstruálódik. Ennek tükrében lényegében ellenőrizhetetlenné válik az, hogy az ismeret valójában megfelel-e a valóságnak. A tudás konstrukció, melyben elsődlegesen az előzetes ismeretek, tapasztalatok játszanak szerepet. Könnyen belátható az is, hogy ez mennyire fontos tétel az erkölcsstan, etika területén. Egy diák számára, aki otthon egész életében radikálisan más erkölcsi értékben nevelkedett, mint amit az iskola kínál neki, egészen biztosan nem lenne problémamentes az új tudás feldolgozása.

Azonban a tanulás és így az erkölcsi tanulás is állandó, belső világunk folyamatosan épül és fejlődik a minket ért új tapasztalatok, ismeretek hatására. A konstruktivista pedagógia ezt fokozottan figyelembe veszi: amikor tanulunk, mindig értelmezzük a konstruktivisták szerint. Az értelmezés pedig az erkölcsstan-oktatás területén is hihetetlenül fontos kellene hogy legyen. Nem szabad megelégednünk azzal, hogy „meghatározzuk” a diákok számára azt, hogy mi „helyes” erkölcsileg, a fő cél az kellene legyen, hogy értelmezzék a tanulók az egyes értékeket, fogalmakat, problémákat. Merjenek kritikusan gondolkodni, merjenek kérdezni és kétségbe vonni dolgokat, ha kell. Ezt az értelmezést pedig nem hagyományos tanulási elméletek fogják támogatni elsődlegesen. Ezért is van szükség arra, hogy az etikaoktatás tisztázza saját céljait: ha értelmezni, kritikusan gondolkodni tudó, kreatív diákokat szeretne látni az iskolapadokban, akkor nem direkt módon az erkölcsi értékek átadására van szükség, hanem a tanulók előzetes tapasztalatainak, tudásának működéshozására, kapcsolatteremtésre az új információkkal. Ez szemléletváltást követel meg nagyon sok etikatanártól. Nem elég a konstruktivista szemlélet, szükség van a megfelelő módszertani apparátus birtoklására is. S bár úgy gondolom, hogy erkölcsstanórán elsődlegesen az előszó, a vita, a párbeszéd tudja mozgósítani a diákok előzetes tudását, s tudja őket értelmezésre sarkallni, szeretném felhívni a figyelmet egy talán az etikatanárok által még kevésbé gyakran használt terület bevonására az oktatásba, a drámapedagógiára.

4. Példa a konstruktivista szemléletre építő etikaoktatásra

A drámapedagógia és a konstruktivizmus

Kaposi László szerint a dráma: *„olyan csoportos játéktevékenység, amelynek során képzeletbeli (fiktív) világot építenek fel, ebbe a képzeletbeli világba a résztvevők szereplőként vonódnak be, a fiktív világon belül valós problémákkal találkoznak, s ebből valós tudásra és tapasztalatra tesznek szert”* (Kaposi 2006). Úgy gondolom, hogy drámajátékok segítségével a konstruktivista szemléletnek megfelelően olyan teret teremtünk a diákok számára, ami számol azzal, hogy ez a tér már előzetesen is telített, sokszínű és gazdag. A drámapedagógiai játékok nem az egyes játékleírásoktól, esetleg megadott szituációs helyzetektől lesznek gazdagok, s teremtik meg a nem légtüres teret, hanem attól, hogy teret engednek a diákok előzetes tudásának, ismeretének, érzéseiknek.

Nézzünk meg egy a pedagógusok által is viszonylag gyakran alkalmazott drámapedagógiához használt módszert, a forrászék módszerét. A forrászék (vagy más néven vállaltószék) módszerének lényege, hogy az adott témával kapcsolatban (ez az etikaoktatás területén szinte minden témánál használható módszer véleményem szerint) egy önként vállalkozó tanuló helyet foglal az osztállyal szemben. A diák ismeri az adott szituációt, amelyben egyes szám első személyben kell nyilatkoznia. Az osztály feladata, hogy kérdezzen a „forrászékben” ülő tanulóval. A kérdésekre egyes szám első személyben kell válaszolni, csak az igazat mondva. A módszer segítségével egy adott szituációhoz kapcsolódó szereplő motivációját, magatartását, cselekedetének mozgatórugóit tudjuk feltárni. Ezzel a módszerrel észrevétlenül aktívan mozgásba hozzuk a diákok előzetes ismereteit, mind a kérdező, mind pedig a „forrászékben”

helyet foglaló diák esetében. Nemcsak az előzetes tudásokat mozgósítja, hanem nézőpontváltásra is készíti a gyerekeket. Ezáltal alkalmas arra, hogy több szempöngből megvizsgáljanak egy problémát. Ugyanazt a problémát meghallgathatjuk például több forrászékben ülő gyerektől is egymás után. Biztos vagyok benne, hogy nem lesz két teljesen egyforma nyilatkozat a kérdésekre. A gyerekek számára az ilyen módszerek bevonásának segítségével nem direkt adunk „erkölcsi értékeket”, hanem arra ösztönözzük öket, hogy ök maguk értékeljenek, kérdőjelezenek meg helyzeteket, saját ítéletet alakítsanak ki. Ez pedig az etikaoktatás elsödleges célja kell hogy legyen.

A drámajátékok bevonásával a gyerekek a gyermeki lét természetes formája, a játék során sokkal könnyebben tudnak értelmezni egyes szituációkat, problémákat. A drámajátékok mozgásba hozzák az előzetes ismereteket, élményeket, vágyakat, érzéseket. A drámapedagógia eszköztára hihetetlenül színes, játékos és fontos bázist jelenthet a diákok számára az etikaoktatásban is, ezt a fenti rövid példával szerettem volna illusztrálni, de a tárház valójában szinte végtelen.

Összegzés

Az, hogy a kulturális relativizmus meghatározza az életünket, még nem jelenti azt, hogy nincs értelme értékekkel foglalkozni az oktatás során. Egyértelműen úgy vélem, hogy fontos feladata az oktatásnak, hogy értékeket kínáljon fel a diákok számára, azonban lényeges az is, hogy ne direkt és ne kizárólagos módon próbálja meghatározni például az etikaoktatás azt, hogy mi az erkölcsileg helyes vagy jó. Ha jól működik az oktatás, akkor számtalan értéket kínál fel a diákok számára, s hagyja, hogy ök építsék fel értékrendjüket ezen alternatívák mentén. Számomra ezért szimpatikus, és úgy gondolom, az etikaoktatásban is jól használható szemléletmód a konstruktivizmus, hiszen azokat az értékeket képviseli, amelyeket mindig is kellene a pedagógiának: nyitott, értelmezni és kritikusan gondolkodni tudó gyerekeket nevelni.

Irodalom

- A drámajátékok alkalmazása a szöveg feldolgozásban. URL: http://www.jgypk.hu/mentorhalo/tananyag/A_szvegfeldolgozs_elmlete_s_gyakorlata_als_tagozaton/713_a_drmajtkok_alkalmazsa_a_szvegfeldolgozsban.html [Utolsó letöltés: 2019. december 12.]
- Beavató. Honti György beszélget Kaposi Lászlóval 2010. *Drámapedagógiai Magazin*, 1. 2–10. URL: http://epa.oszk.hu/03100/03124/00060/pdf/EPA03124_dpm_2010_1.pdf [Utolsó letöltés: 2019. december 12.]
- Erkölcstan. In: *Kerettanterv az általános iskolák 1–4. évfolyamai számára 2012*. URL: http://kerettanterv.ofi.hu/1_melleklet_1-4/1.2.4_erkolcstan_1-4.doc [Utolsó letöltés: 2019. december 12.]
- Gönczöl Enikő – Jakab György 2012: Az iskolai erkölcsoktatás dilemmái. *Új Pedagógiai Szemle*, 4–6. 52–55. URL: https://folyoiratok.ofi.hu/sites/default/files/article_attachments/upsz_2012_4-6_03.pdf [Utolsó letöltés: 2019. december 12.]

- Homor Tivadar 2002: Hogyan tanítom az etikát? *Új Pedagógiai Szemle*, 7. URL: <http://epa.oszk.hu/00000/00035/00062/2002-07-ta-Homor-Hogyan.html> [Utolsó letöltés: 2019. november 30.]
- Nahalka István 2013: Konstruktivizmus és nevelés. *Neveléstudomány*, 4. 21–33. URL: http://nevelstudomany.elte.hu/downloads/2013/nevelestudomany_2013_4_21-33.pdf [Utolsó letöltés: 2019. december 12.]
- Nemzeti alaptanterv 2012*. URL: http://ofi.hu/sites/default/files/attachments/mk_nat_20121.pdf [Utolsó letöltés: 2019. december 12.]
- Pálvölgyi Ferenc, dr.: *Konstruktív ismeretelmélet és pedagógia*. URL: <https://btk.ppke.hu/db/0A/57/m00000A57.pdf> [Utolsó letöltés: 2019. december 12.]
- The Great Debate – Can Science Tell Us Right From Wrong?* URL: <http://thesciencenetwork.org/programs/the-great-debate> [Utolsó letöltés: 2019. december 10.]

Constructivist theory and drama games in the practice of ethics education

A recurring problem with ethics education is the answer to the question: What is the purpose of the subject: learning Philosophy / ethics history? The general cultivation of the moral sense? Among the objectives of the subject we can find both objectives. In my study, I would like to highlight how emphasizing a constructivist approach in ethics education can contribute to the achievement of the course objectives. Another important goal of my work is to show how drama pedagogy is related to the constructivist approach and how we can use the tools of drama pedagogy in ethics education. In my study, I present an example of how we can use drama pedagogy in ethics education and how it relates to constructivism – which, in my opinion, can make moral education more successful.